

L'origen etimològic del topònim d'El Far

Josep Ramis Nieto

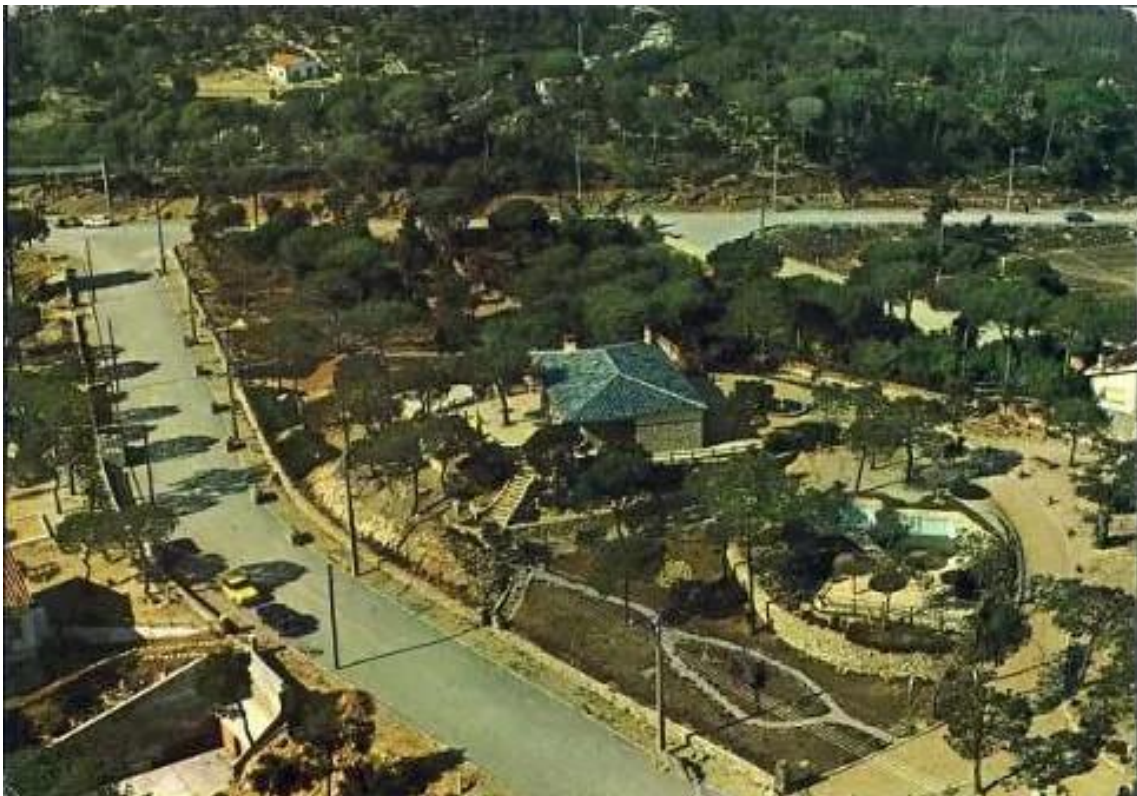
adosrius.wordpress.com

(v. 04-28/09/2020)

Can Massuet del Far és actualment un dels tres nuclis urbans del terme municipal de Dosrius a la comarca del Maresme. A l'any 2016 tenia una població de 2.496 habitants dels 5.154 que tenia la globalitat del municipi, cosa que el converteix en el nucli més densament poblat del municipi.

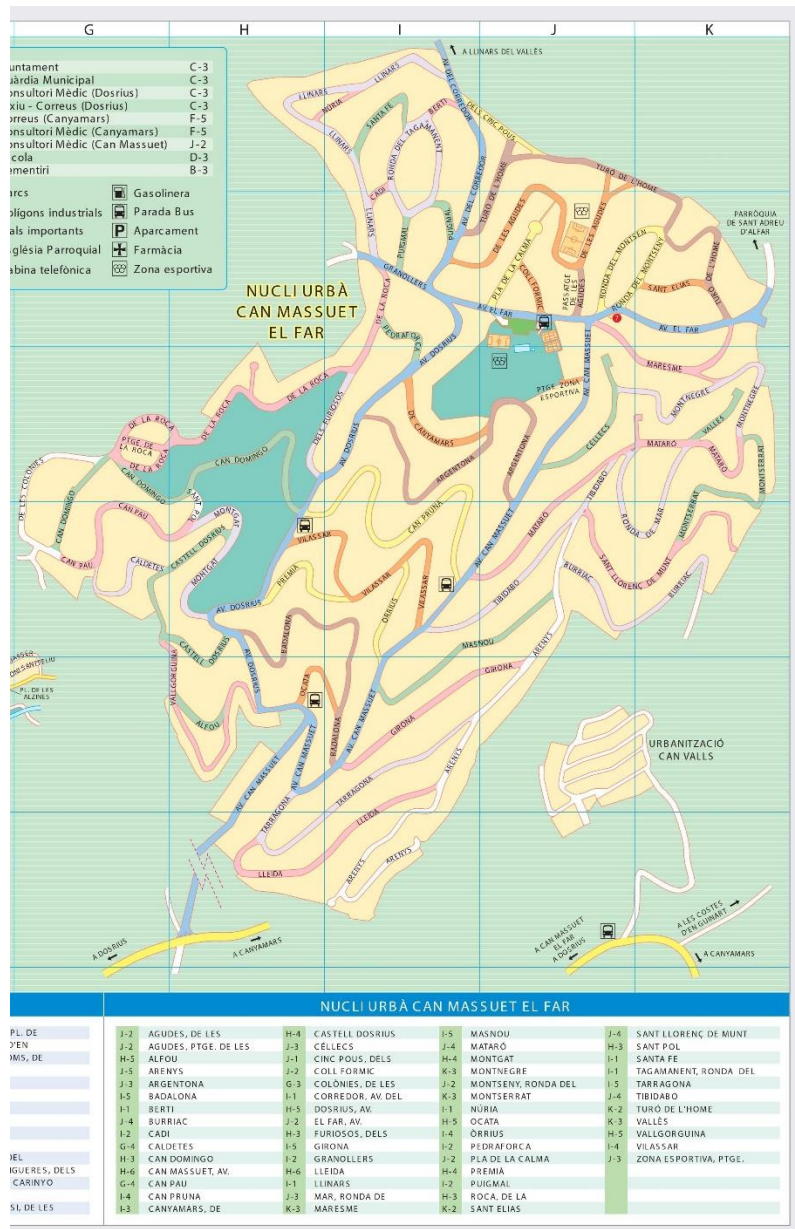
Aquesta importància demogràfica és conseqüència de l'inici de la construcció a l'any 1968 d'una urbanització que va promocionar l'empresa PROVEPAR amb el nom de l'Esmeralda i que a hores d'ara compta ja amb 1.100 edificacions. El nom comercial va ser popular durant molt de temps (i encara ho és) per a denominar aquest indret, a ponent de la serra del Corredor, que força gent coneix per molts dels seus atractius paisatgístics i patrimonials, entre els quals destaca el Santuari de la Mare de Déu del Corredor.

Targeta postal durant els primers anys de l'Esmeralda

La construcció de la urbanització va suposar la demolició de Can Massuet, a la part més alta de la urbanització, entre el Turó de Sant Joan (436 metres d'altitud)

i de la Roca del Diable, a canvi que amb els anys el seu nom formés part del topònim oficial del veïnat. Però Can Massuet no era l'únic edifici de la zona. A pocs metres, a llevant, es troba l'església parroquial de Sant Andreu del Far i la masia de Can Guinart, mentre que a ponent diverses masies ens parlen de què la zona ha estat poblada històricament: Can Carreres és un restaurant; Can Bernat està a tocar d'una residència canina; Can Pruna, on durant molt de temps es van preparar tota classe d'esmorzars i berenars per als excursionistes, passa actualment desapercebuda a tocar d'una de les parades de l'autobús; les masies de Can Domingo, la Casanova i de Can Mingoi són edificis que han passat a millor vida.

Plànol de Can Massuet del Far (Ajuntament de Dosrius)

Tot aquest territori hauria estat poblat des de principis del segon mil·lenni, atès que l'església de Sant Andreu està documentada a l'any 1164 com a Sant Andreu de Bona conjunta i a l'any 1186 com a Sant Andreu de Mala conjunta. Al fogatge de l'any 1553 hi apareixen 9 focs, amb noms històrics com els Arenes, Carreres, Bosch, Pruna, Massuet,... Però en aquest fogatge, així com en documents anteriors, el topònim que apareix constantment és el d'El Far, que amb els temps esdevindria Alfàr, per denominar un territori que abastaria tota la meitat septentrional de l'actual territori de Dosrius, tot i que fins al segle XIX formava part de la jurisdicció de la baronia de Llinars.

Homes carregant herba a un carro davant de Sant Andreu del Far. 1930 (Arxiu Fotogràfic Centre Excursionista de Catalunya)

El que cal preguntar-se és d'on prové el topònim d'El Far. Si en el cas de Dosrius i Canyamars (o Canyamàs) el nom està estretament relacionat amb elements de la natura com les rieres i amb un terreny poblat de canyes, en el cas d'El Far tot fa pensar que provindria del grec pharos i del llatí pharus, en al·lusió a l'illa propera al port d'Alexandria on es va construir el far més famós de l'Antiguitat i fent referència a una torre amb una foguera que servia de senyal. Si els fars més habituals guiaven els navegants per la seva proximitat a la costa, El Far del Corredor no podria ser una altra cosa que una torre o talaia ubicada en un lloc molt estratègic, perquè des de la seva posició podria albirar-se el territori o perquè podria servir com a lloc des d'on comunicar-se amb altres torres, o les dues coses alhora.

El Far és un topònim que podem trobar per tota la geografia catalana. De fet, El Far de Riudarenes (cim), el Far de Susqueda (cim), Mare de Déu de Far (ermita d'Espui) i El Far de Torrefeta i Florejacs (poble), són tots topònims que estan associats a indrets ubicats a una altura considerable que permetria la funció abans esmentada.

El primer investigador que va aventurar l'etimologia del topònim del Far va ser Dolors Bramon, qui el relacionava amb el Castell Vell del Far. Segons l'autora la primera menció del Castell Vell del Far o de Llinars és de l'any 982, arran de la incursió d'Almansor en territori català. També opinava que l'origen del topònim Far provindria de l'àrab 'Munt-Farîq', que fa referència a un lloc de vies forçades

o dit d'una altra manera, una cruïlla de camins, atès que l'arrel 'frq' es relaciona amb la idea de bifurcació¹.

Masia de Can Pruna. Segona meitat del segle XX

El castell del Far, a 401 metres d'altitud, es troba a l'est del coll de Can Bordoï i apareix documentat des de l'any 1025. Durant el segle XI es va construir la capella de Santa Maria, mentre que el castell passaria per mans de diferents propietaris (Besora, Desfar, Castellvell i Corbera) fins que a l'any 1448, arran d'un terratrèmol que va destruir bona part del recinte, els Castellvell decidiren instal·lar-se al nou castell de Llinars del Vallès.

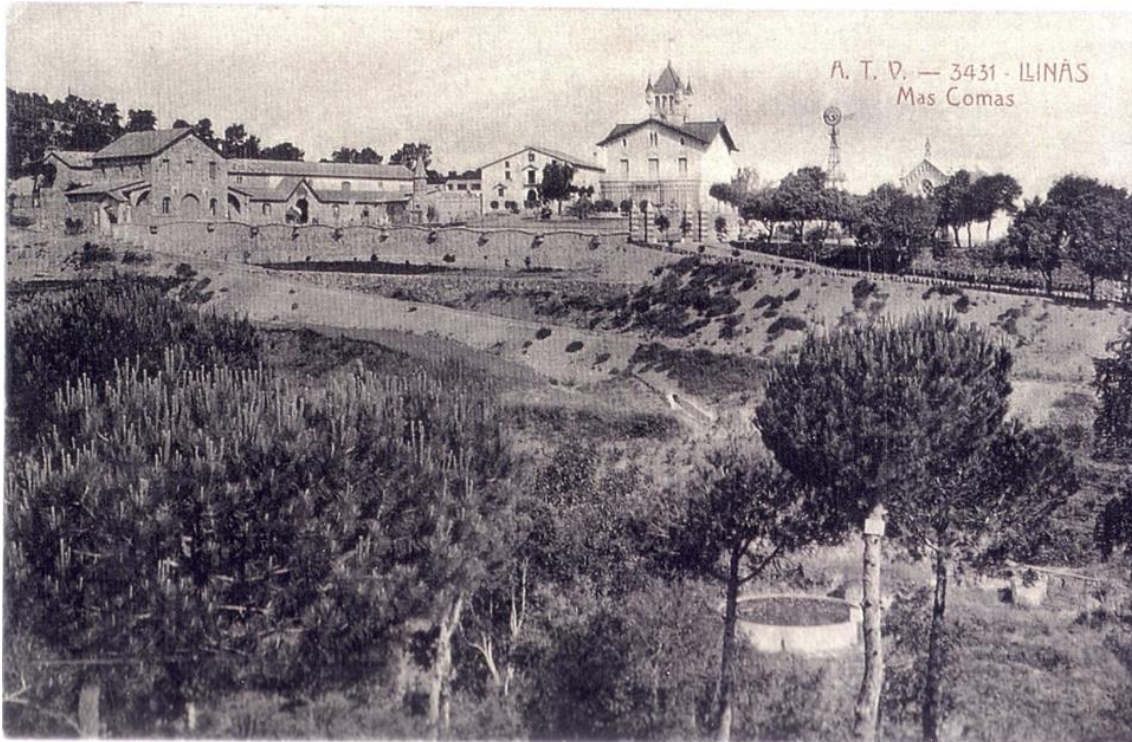

Castell del Far (Catalunya Romànica)

De retruc, a pocs metres a ponent del castell, se situa la capella de Sant Cristòfol de Can Bordoï, que es va construir a tocar d'un alou que durant l'edat mitjana s'anomenava Sant Cristòfol del Far. Per tant, tot sembla indicar que l'origen del topònim del Far l'hauríem de cercar no tant a la zona que designa actualment com a la part més occidental del Corredor.

---

¹ BRAMON, Dolors, "El Castell Vell de Llinars citat en una crònica àrab d'un autor anònim medieval magribí", Ponències Anuari del Centre d'Estudis de Granollers", 1998, pàgs.129-132.

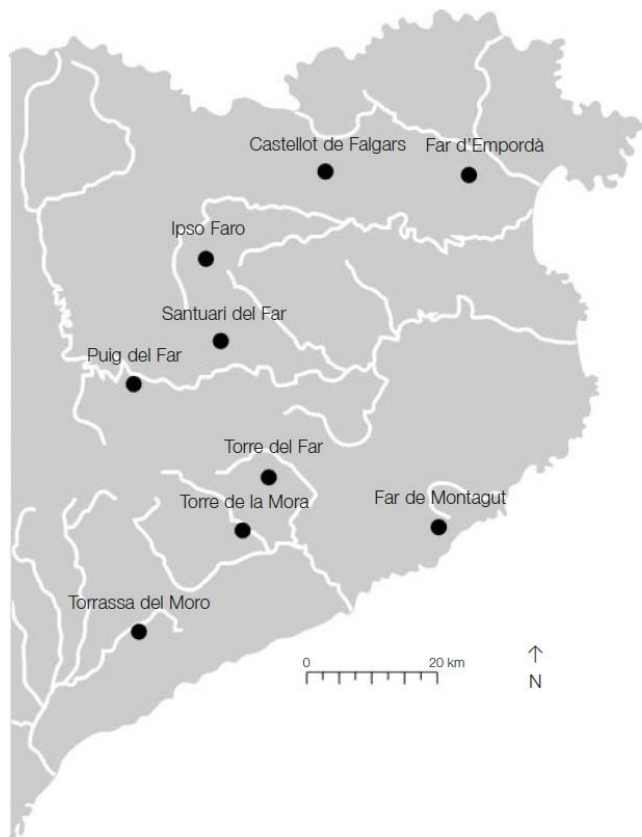
Postal amb panoràmica de Can Bordoí

La hipòtesi més versemblant de l'origen del topònim l'hem de vincular amb la Torrassa del Moro, també anomenada Torre del Far, una construcció de planta circular d'uns 6 metres de diàmetre ubicada a 415 metres d'altitud i des d'on es divisa tota la plana del Mogent, una via de pas importantíssima durant el passat.

Torrassa del Moro (Inventari del Patrimoni Arqueològic i Paleontològic de Catalunya)

Fins ara bona part dels historiadors han coincidit en situar la seva construcció durant l'època romana, fonamentalment pel l'estil constructiu de la part inferior de la torre². La teoria del professor medievalista Ramon Martí Castelló és completament diferent³. Segons l'investigador, la Torrassa del Moro és una construcció que ha de considerar-se una torre de guaita que va ser edificada durant el segle VIII formant part d'un dispositiu de vigilància i comunicacions que els invasors de l'Al-Andalus van bastir al llarg de centenars de quilòmetres a les comarques centrals en el seu camí de conquesta cap al nord.

Mapa de localització dels fars (Ramon Martí)

² Aquesta és l'opinió, entre altres, de Luis Monreal, qui atribueix el topònim del Far a aquesta torre o aquella que es va construir al Castell Vell de Llinars. MONREAL, Luis; BARRACHINA, Jaume, "El Castell de Llinars del Vallès. Un casal noble a la Catalunya del segle XV", Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1983.

³ MARTÍ, Ramon; FOLCH, Cristian; Gibert, Jordi, "Fars i torres de guaita a Catalunya: sobre la problemàtica dels orígens", *Arqueologia medieval*, 3 (2007), pàgs. 30-43.

Retrat de grup a la Torrassa del Moro. 1912 (Miquel Pons Bernareggi)

En aquest sentit, la Torrassa del Moro o del Far formaria part d'un sistema de 9 torres de planta circular, amb dimensions similars i coincidències toponímiques, que recorria les comarques del Vallès, la Selva, el Gironès i l'Empordà, seguint un eix viari que aniria des de Barcelona fins a Narbona. Les torres mantindrien la visibilitat mútua, gràcies a la regularitat en les distàncies que les separaven entre sí, que oscil·len entre els 20 i el 30 quilòmetres.

Quines funcions tindrien aquestes torres? Una de primària que consistiria en el control del territori. Des de la Torrassa es tindria visibilitat sobre la plana del Vallès fins a la Tordera, controlant de pas l'artèria principal de la Via Augusta. La segona funció consistia en la implementació d'un canal de telegrafia que feia servir els focs nocturns i les fumades diürnes.

Torrassa del Moro. 2015 (Fotografia de l'autor)

Caldria considerar seriosament doncs, atesos els arguments exposats, que el topònim El Far, que amb el temps arribaria a incloure a totes les cases de la part septentrional del municipi de Dosrius, prové d'una de les talaies que els andalusins van edificar al corredor prelitoral per controlar el territori i comunicar-se a través de senyals de foc o de fum.

Exemple de talaia (Ajuntament d'Íllora)